

58. Там само.
59. Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – Станіслав, 1919. – 26 берез. – Вип. 7. – С. 46–47.
60. Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – Станіслав, 1919. – 2 берез. – Вип. 3. – С. 13–14.
61. Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – Станіслав, 1919. – 31 січ. – Вип. 1. – С. 4.
62. Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – Станіслав, 1919. – 2 берез. – Вип. 3. – С. 15–16.
63. Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – Станіслав, 1919. – 17 берез. – Вип. 4. – С. 31–33.
64. Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – Станіслав, 1919. – 30 квіт. – Вип. 8. – С. 64.
65. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923... – С. 374.
66. Там само. – С. 373.
67. Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – Станіслав, 1919. – 24 берез. – Вип. 6. – С. 39–42.
68. Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – Станіслав, 1919. – 2 берез. – Вип. 3. – С. 7–8.
69. Там само. – С. 55–56.
70. Там само. – С. 59.
71. Там само. – С. 63.

В статье исследуются историко-правовые аспекты социально-экономической политики в Западно-Украинской Народной Республике. Дана характеристика законодательной деятельности ЗУНР, а также нормативно-правовые акты, которые регламентируют власть и управление в социально-экономической области.

Ключевые слова: *Западно-Украинская Народная Республика, социально-экономическая политика, Государственный секретариат ЗУНР, земельная реформа, промышленность, финансы, налоговая система.*

This article explores the historical and legal principles of social and economic policy in the West Ukrainian National Republic. It is characterized the legislative activity of the Western Ukrainian National Republic as well as regulatory and legal deeds, which regulated the powers of the government and management in social and economic sphere.

Keywords: *Western Ukrainian National Republic, social and economic policy, state secretariat of the Western Ukrainian National Republic, land reform, industry, finance, tax system.*

УДК 329.14

Андрій МІЩУК, Мар'яна МІЩУК

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА УКРАЇНСЬКОЇ РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ ПЕРІОДУ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Стаття присвячена дослідженню організаційної структури Української радикальної партії, однієї з найбільш активних у політичному відношенні партій у соціально-політичному житті Західної України 1918–1923 рр. Показано, що радикальні сили робили політичне життя в регіоні більш активним і постійно боролися за творення незалежної України.

Ключові слова: *організаційна структура, політичне життя, політичні сили, суверенітет, незалежність.*

Політична партія є організованою частиною суспільства, а тому її функціонування в політичній системі великою мірою залежить від рівня внутрішньопартійної організації. Саме

тому одним із найважливіших елементів її визначення, відповідно до поглядів відомого французького соціолога Моріса Дюверже, є організаційна структура.

Це усвідомлювали й діячі Української радикальної партії (далі – УРП), однієї з найвпливовіших західноукраїнських політичних партій міжвоєнного періоду. Для посилення своєї реальної ваги в суспільно-політичному житті радикали вважали за необхідне здійснити організацію основної маси населення краю для боротьби за національно-політичне й соціально-економічне визволення. У зв'язку із цим, своє першочергове завдання партійний провід убачав в організаційній розбудові УРП.

Метою дослідження є комплексне, об'єктивне вивчення організаційної структури УРП в умовах визвольної боротьби українців періоду ЗУНР.

Перші спроби дослідження ролі радикальної партії в історії західноукраїнських земель у цілому та її організаційної роботи зокрема робилися ще у 20–30-х рр. ХХ ст., окремі з них здійснювали самі діячі партії. Найціннішими серед таких праць є, безсумнівно, мемуари голови УРП І.Макуха¹ та твори її активних діячів – К.Коберського², М.Стахів³, що дають нам певні уявлення про організаційну структуру партії. Значний матеріал міститься й у західноукраїнській пресі досліджуваного періоду – часописах “Громадський Голос”, “Народ”, “Діло”.

Основною соціальною опорою радикалів стало селянство, яке становило понад 90% населення краю: “Наше національне і соціальне змагання мусить мати свою основу в селянстві. Таке є становище УСРП у цій справі”⁴. Усі свої національні й соціальні прагнення члени УРП пов'язували з українським селянством, яке, на їхню думку, залишалося носієм традицій національного життя і національного духу.

Якщо РУРП, незважаючи на значний ідейний вплив на партійно-політичне життя краю, як організаційно-політичний організм була не досить міцною, нараховуючи на поч. ХХ ст. 2 000 осіб, то її правонаступниця УРП уже була побудована на засадах міцної організаційної структури, характеризувалася великою кількістю членів (переважно із середовища селянства), між якими встановився тісний і постійний зв'язок. Центральний партійний апарат опирався на систему організованих місцевих осередків.

Перемога національно-демократичної революції й утворення Західно-Української Народної Республіки дали змогу провідним політичним діячам радикальної партії зосередити свою діяльність власне у цьому напрямі.

Уже 22–23 березня 1919 р. у Станіславові проходив Крайовий з'їзд УРП за участю понад 100 делегатів, які репрезентували 22 повіти Галичини. Учасники з'їзду обрали членів Головної управи й ухвалили провести швидкими темпами відбудову партійної організації. Головою радикальної партії було обрано Л.Бачинського, який замінив на цій посаді М.Лагодинського.

Найвищим органом УРП став партійний з'їзд, який скликався Головною управою партії один раз на рік, а за потреби, якщо цього вимагали члени третини повітових організацій, і частіше. Виконавчими повноваженнями наділялася Головна управа в складі 20 постійних членів і заступників.

На місцевому рівні організація здійснювалася таким чином: у кожному місті та селі створювалася місцева громада, яка обирала місцеву управу загальною кількістю п'ять членів. Повітові громади формували ширшу повітову управу, що складалася з голів місцевих повітових управ, які з-поміж себе обирали п'ять членів тіснішої повітової управи⁵.

Така чітка організація партії забезпечувала швидке та якісне вирішення всіх питань, оскільки кожний її структурний елемент виконував конкретно визначені функції: партійний з'їзд розглядав діяльність партії за попередній період, затверджував план роботи на наступний рік та обирав Головну управу, яка стежила за виконанням постанов партійного з'їзду, забезпечувала нормальне функціонування пресових органів, приймала нових членів та обирала голову партії. Вирішення більш вагомих справ (затвердження кандидатів на посади до вищих державних законодавчих і виконавчих органів влади, взаємозв'язки з іншими політичними партіями) покладалося на Ширшу управу, до складу якої, окрім членів Головної управи, входили ще й голови всіх повітових управ. Місцеві та повітові управи відстоювали на місцевому рівні інтереси селянства, проводили активні виборчі акції до громадських рад і державних органів влади,

дбали про поширення партійної преси та літератури, проводили збори, скликали віча й збирали партійний податок (одну третину залишали на власні потреби, другу – надсилали повітовим управам і, нарешті, третю – передавали в розпорядження Головної управи)⁶.

Однак, незважаючи на таку узгоджену партійну роботу, усередині УРП спостерігались і певні деструктивні процеси: К.Трильовський (член військової та земельної комісії УНРади), Г.Дувірак, П.Шекерик-Доників звинуватили керівництво партії – М.Лагодинського, Л.Бачинського та І.Макуха – у бездіяльності, консерватизмі та втраті політичного обличчя і ще 14 лютого утворили в УНРаді “Селянсько-радикальний клуб”⁷. Група Трильовського виступила з ідеєю докорінної реорганізації партії. 16 лютого 1919 р. у Коломиї відбулася конференція Селянсько-радикальної партії (далі – СРП), учасники якої (321 делегат) проголосили себе загальнопартійним форумом. Було обрано партійну управу. Головою новоствореної партії став К.Трильовський. Не висунувши власної, члени СРП у своїх резолюціях зазначили, що вони успадковують давню партійну програму та доручають спеціальній комісії протягом двох місяців розробити необхідні зміни й представити їх з’їзду УРП. Осередки селянсько-радикальної партії діяли в Богородчанському, Коломийському, Косівському, Печеніжинському та Снятинському повітах, не проявляючи, однак, жодних істотних впливів на партійне життя краю⁸.

Таку поведінку К.Трильовського, що була глибоким порушенням партійної дисципліни, різко засудили делегати з’їзду УРП у Станіславові та постановили виключити його із членів партії⁹.

Члени УРП активізували свою роботу на всіх напрямках партійно-політичної діяльності. Від 20 лютого 1919 р. у Станіславові розпочато видавництво газети “Народ”, головним редактором якої став Микола Балицький, а його співробітниками – Микола Федюшка (літературний псевдонім – М.Євшан) і Микита Шаповал (літературний псевдонім – М.Сріблянський)¹⁰. Активно працювали радикали й у всіх структурних елементах партійної організації: у Головній управі (18 травня 1919 р. відбулося засідання Головної управи УРП, на якому її головою було обрано С.Даниловича, оскільки (попередній голова І.Макух подав у відставку, зазначивши, що “заняття в державному секретаріаті не дозволять йому зайнятися з цілою енергією справами партії”), на повітовому (14 травня 1919 р. відбувся з’їзд 42 делегатів партії Товмацького повіту) і місцевому рівнях (6 квітня 1919 р. у Городенці проведено збори членів УРП)¹¹.

Проте вже із серпня 1919 р. УРП майже не проявляла ніякої діяльності, адже в роки війни партійні організаційні структури практично припинили своє існування. Провідні члени партії – І.Макух, В.Лисий, М.Балицький, Г.Ракочий, О.Назарук – відправилися за Збруч, а інша частина діячів емігрувала до Відня та Праги. У краї залишилися лише Л.Бачинський, С.Данилович і П.Лаврук, однак на той час вони не могли поставити партію на рівень вагомого чинника політичного життя західноукраїнського суспільства¹².

Свою організаційну діяльність УРП відновила формально на початку листопада 1920 р.: 6 та 7 листопада у Львові відбувалося засідання Головної управи партії, учасники якого засвідчили відновлення діяльності УРП, а також підтримали постанову про співпрацю з державницькими силами в УНРаді та в Міжпартійній раді єдиним національним фронтом¹³.

Зважаючи на складну суспільно-політичну ситуацію, відбудова організаційної структури партії відбувалася досить повільно. Чимала частина її діячів продовжувала перебувати в концтаборах і в’язницях, а окремі були виключені з партійних лав через “повоєнний занепад національно-політичної моралі”¹⁴. До того ж у 1922 р. була здійснена спроба поновити діяльність СРП: у с. Іспас Коломийського повіту колишній посол Державної Ради у Відні П.Лаврук створив організаційний центр з відновлення партії та з 8 жовтня 1922 р. почав видавати “Радикальний Голос”¹⁵. Усе це викликало глибокий протест радикалів. Від імені Генерального секретаріату УРП І.Салагуб, І.Волошин, О.Навроцький та О.Павлів опублікували комунікат, у якому рішуче заявили про те, що “новоповсталі анонімні “Організаційний Комітет Селянської Радикальної Партії”, який скривається за особу бувшого посла П.Лаврука, не є партійною установою УРП”¹⁶.

Організаційна робота членів партії значно активізувалася із поверненням до Львова молодшої генерації радикалів: О.Навроцького, О.Павліва, В.Кіцули, Р.Дашкевича, Т.Нички, О.Ко-

берського, С.Терлецького. Уже 1922 р. було відновлено видавництво друкованого партійного органу (“Громадський голос”), головним редактором якого став О.Павлів.

Протягом 1921–1923 рр. у складних умовах польського окупаційного режиму радикали провели велику організаційну роботу, у якій головний наголос робили на якість членів, а не на їхню кількість. У нових умовах суспільно-політичного розвитку партія мала бути пристосована до суспільно-політичної боротьби, а тому її члени повинні були проявляти високий рівень ідейності та дисципліни.

У 1923 р. УРП остаточно стала організованою силою, очистивши свої ряди від тих елементів, особистісні характеристики яких зламалися під час війни або в перші повоєнні роки.

У той час значну увагу Головна управа партії приділяла відновленню функціонування старих повітових організацій і творенню нових. За станом на весну 1923 р. уже існувало та діяло 22 повітові організації УРП.

Отже, УРП мала чітко оформлену, точно визначену та добре розвинену організаційну структуру. Внутрішня партійна організація радикалів відзначалася демократизмом, що дало їм змогу відіграти важливу роль у політичному житті суспільства. У своїй діяльності члени партії завжди прагнули до політичної демократії і боролися проти диктаторських, реакційних тенденцій, адже УРП, як і будь-яка інша політична партія, яка прагнула до встановлення демократичного устрою в державі, добре усвідомлювала необхідність підтримки та захисту демократичних цінностей і прав людини насамперед у своїй організації.

1. Макух І. На народній службі / І. Макух. – Детройт, 1960. – 565 с.
2. Коберський К. Українське народництво по обох боках Збруча / К. Коберський. – Львів ; Коломия, 1924. – 158 с.
3. Стахів М. Західна Україна в державнім будівництві та обороні. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони 1918–1923 рр. : у 6 т. / М. Стахів. – Скрантон, 1960. – Т. 4. – 192 с.
4. Ще про єдність українського працюючого народу і дещо про марксистів // Громадський голос. – 1939. – 4 берез. – Ч. 8. – С. 3.
5. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 309 Наукове товариство ім. Шевченка, м. Львів 1873–1939, 1941–1944 рр., оп. 1 1757–1946 рр., копії з 1741 р., спр. 2602. Письмо группы членов Украинской радикальной партии о работе партийного съезда, арк. 1.
6. Наша програма // Народ. – 1919. – 30 марта. – С. 1–3.
7. Морозюк В. “Січовий Батько” і його діти / В. Морозюк // Перевал. – 1999. – № 4. – С. 100–111.
8. Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. 2, оп. 1, спр. 793. Донесення поветовых староств о деятельности украинской крестьянской партии (УСРП) на территории воеводства, арк. 5.
9. Наша програма // Народ. – 1919. – 30 марта. – С. 1–3.
10. Стахів М. Назв. праця. – С. 93.
11. Ухвали Головної Управи УРП // Народ. – 1919. – 20 мая. – С. 1.
12. ЦДІАЛ України, ф. 146. Галицьке намісництво, м. Львів 1772–1921 рр., оп. 8 Президіальний відділ (1900–1928 рр.), спр. 3808. Донесення староств і поліційних влад, листування з Міністерством внутрішніх справ про страйки і демонстрації робітників залізниці (1900–1921), арк. 90.
13. Макух І. Назв. праця. – С. 301.
14. Там само. – С. 313–314.
15. Селянсько-радикальна партія // Діло. – 1922. – 13 жовт. – С. 3.
16. Там само.

Статья посвящена исследованию организационной структуры Украинской радикальной партии, одной из наиболее активных в политическом отношении партий в социально-политической жизни Западной Украины 1918–1923 гг. Показано, что радикальные силы делали политическую жизнь в регионе более активной и постоянно боролись за создание независимой Украины.

Ключевые слова: *организационная структура, политическая жизнь, политические силы, суверенитет, независимость.*

The article is devoted to the research of the organization structure of the Ukraine Radical Party, one of the most active in political respect parties in the social-political life of the Western-Ukrainian lands in 1918–

1923. It is shown, that radical forces made political life in the region more active and that all this time they defend the main aim of the nation which was the creation of the Ukrainian sovereign state.

Keywords: the organization structure, the political life, the political forces, sovereignty, independence.

УДК 74:94(477.8)

Микола МАРЧУК

ОСВІТНЯ СКЛАДОВА ПОЛІТИКИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

У статті досліджується національне відродження в освітній галузі в період існування ЗУНР. Автор намагається охарактеризувати освітню політику уряду ЗУНР і вплив на неї подій на Наддніпрянській Україні.

Ключові слова: національне відродження, освіта, освітня політика, народне учительство, шкільництво.

Двадцять століття в житті українського народу – це період самостійницьких державно-національних злетів і спадів, у яких пошук нових шляхів побудови власної держави досяг найбільшої активності.

Перша світова війна 1914–1918 рр. призвела до розпаду Австро-Угорської та Російської імперій. Новий післявоєнний порядок одним з основоположних принципів визнавав право націй на самовизначення. Версальська система визнала утворення й незалежність нових національних держав в Європі. Після важких років війни, унаслідок політичних маневрів і планів, витворилася сприятлива можливість утворення національної держави й для українців.

Відомий український громадський діяч Андрій Чайковський визнавав, що "... ніякий українець не повинен забирати з собою в могилу того, що знає, що він не пережив, а що може бути загальний інтерес, хоч би із малої закутини нашої землі, але має бути одна вимога: об'єктивність і совісність у представленні справи – лише така хроніка може бути вірною світлою всього, що тоді діялось, доброго чи злого"¹. Тому осмислення подій, явищ і процесів, які мали доленосне значення для розвитку української нації, її самоутвердження, – це один з пріоритетних напрямів наукових досліджень.

Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях активізували, безумовно, Лютнева й Жовтнева революції в Росії, утворення Центральної Ради та проголошення Української Народної Республіки. З перших днів української національно-демократичної революції творча енергія свідомого українства спрямовувалася в руслі практичного творення нового життя. Провідні українські діячі освіти, науки, культури вважали за необхідне невідкладно домагатися реалізації природного права українського народу на національну освіту. Перший і Другий Всеукраїнські учительські з'їзди (у квітні та серпні 1917 р.) визначили головні засади перетворень у системі освіти – принципи, які лягли в основу офіційної концепції розбудови національної освіти в Україні.

У заяві делегації Центральної Ради Тимчасовому урядові й Виконавчому Комітетові Рад від 28 травня 1917 р. містилася вимога перенести визначену урядом українізацію початкової школи і на середню, і на вищу школу як щодо мови, так і стосовно предметів викладання. У свідомості політично активної української людності вже давно утвердилося розуміння того, що укорінена протягом віків денационалізація українського народу гальмує поступ нації на шляху державотворення, розвиток її духовних сил, перешкоджає консолідації українського суспільства. Український політичний провід в Австро-Угорщині рахувався з двома факторами: існуванням УНР, діячі якої були в приязних відносинах з династією Габсбургів, з одного боку, з